

**REÎNTÎLNIRE
CU**

RAIKIN

Puțini actori au lăsat în rîndurile publicului larg o amintire atît de vie ca Raikin, după primul turneu al Teatrului de Miniaturi din Leningrad în țara noastră. În discuțiile curente ale oamenilor au stăruit multă vreme poante și expresii din „miniaturile” sale. Și, odată cu ele, se păstra, familiară, imaginea acestui singular artist: zîmbetul, privirea, farmecul atît de personal, arta sa atît de originală, uluitoarea virtuozitate de a schița tipuri, de a face să defileze, ca într-un caleidoscop vrăjit, o întregă lume, risipa de vervă și fantezie, monoloagele scinteietoare de spirit, pe care le-ai putea asculta fără întrerupere ore de-a rîndul. Spectacolul de acum cîțiva ani al lui Raikin a rămas în memoria publicului ca o demonstrație a unor multiple și parcă infinite calități actricești, mînuite cu acea spontaneitate, cu acel firesc care te fac să nu simți asiduitatea și meticulozitatea muncii artistice.

Iubit și așteptat de public, Raikin a fost întîmpinat și de astă dată cu săli pline, turneul culminînd cu miile de spectatori bucureșteni din Sala palatului, care l-au aclamat ca pe un vechi prieten. Mărturisesc că am așteptat spectacolul cu bucurie, dar și cu

Moment din sceneta „Bătrînețe frământată”, interpretată de Arkadii Raikin și R. Roma

oarecare emoție. Ce va aduce el nou? Ce se mai poate adăuga strălucitoarei apariții din trecut? S-ar părea că nimic. Și totuși... L-am regăsit, firește, pe Raikin de altă dată, dar cu o notă de gravitate în plus. Parcă mai puține focuri de artificii, mai puțin accent pe virtuozitate. În schimb, mai multă profunzime, mai multă virulență satirică, mai multă concentrare în mijloacele de expresie. De altminteri, nu o dată, atît pe scenă, cît și în întîlnirile cu oamenii de teatru, revenea, aproape obsesivă, preocuparea sa pentru eficiența satirei, a răspunderii satiricului. „Umorul e un mijloc, satira e țelul”, a spus Raikin într-o conferință de presă. Chiar faptul de a fi jucat aproape întregul spectacol în românește — performanță încă neîntîlnită — el l-a explicat prin aceea că a urmărit, în primul rînd, ca tot ce se spune pe scenă să ajungă la public. Preocuparea de conținut era evidentă și în compoziția spectacolului, în cea mai mare parte alcătuit din miniaturi ascuțit satirice.

Acastă notă de gravitate a apărut, chiar de la început, în sceneta *Bătrînețe frământată*. În scenă, doi bătrîni, soț și soție (Raikin și R. Roma) — tipici intelectuali sovietici, care au hotărît să doneze biblioteca adunată o viață întreagă —, așteaptă sosirea unui funcționar pentru a lua în primire miile de volume, ediții rare, purtînd autografe de la autori celebri. Tristețea despărțirii se împletește cu bucuria bătrînului că generații de

tineri vor folosi aceste comori de cultură. Apare funcionarul (interpretat tot de Raikin), un birocrat netrebnic, care nu vede în gestul bătrînului decît un prilej de bătaie de cap pentru el, formalități legate de întocmirea documentelor de luare în primire, îi jignește cerîndu-le „acte de proprietate”, ajungînd la suspiciuni și acuzații aberante de furt din propria bibliotecă etc. Bolnav de inimă, bătrînului i se face rău. „Ei, dacă muriți, e altă vorbă!”; comentează sinistrul personaj. Atunci biblioteca trece în patrimoniu public, fără atîta bătaie de cap!

O simplă scenetă, dar ea devine pentru Raikin un prilej de a opune violent două mentalități, două atitudini, de a confrunta splendida figură a omului de cultură, demnitatea și blîndețea unui adevărat intelectual, cu disprețul față de cultură, neomenia, urîțenia morală și fizică a birocratului. Desigur, acesta din urmă e astfel înfățișat în mărginirea lui timpă, încît fiecare vorbă, fiecare gest sînt urmate de hohote de ris. Dar pînă la sfîrșit, dincolo de ris, crește acel sentiment de gravitate, despre care vorbeam. „Cu aștia nu e de glumit”, are aerul să spună Raikin. Asemenea ticăloși te pot duce la moarte. Risul se transformă în minie. Satira și-a atins țelul. Nu mai e nevoie de multe comentarii. Raikin își scoate masca, pe buze îi apare un suris amar, iar în ochi o infinită durere. Se adresează publicului: „Ce să facem cu asemenea oameni?” Surisul dispare, privirea devine dură, necruțătoare. Cu un gest categoric, zvîrle cît colo pardesiul, pălăria, masca personajului. Cortina!

Spuneam că există, pe lîngă nota de accentuată gravitate și virulență satirică, o concentrare în mijloacele artistice folosite de Raikin, subordonate mai deplin ideii. Miniatura de mai sus e caracteristică și din acest punct de vedere. Urmărindu-l în cele două roluri, mi-am amintit de altă scenetă în care, cu o virtuozitate de prestidigitator, interpreta un mare și variat număr de personaje. E vorba de „Hotel Interst”, unul din arhicunoscutele sale „șlagăre”. Acum, interpreta numai două roluri, diametral opuse: unul imaginea frumosului, a nobleții umane; altul, a abjecției, a ticăloșiei țîmpe, animalice, a urîtului moral și fizic. Sînt două compoziții remarcabile, nu numai prin trecerea rapidă de la un personaj la altul, ci prin profunzimea caracterizării, prin măsura și puterea de selecție a gestului celui mai potrivit, a intonației care să fixeze definitiv tipul în mintea spectatorului. În noul său spectacol, satirizarea e obținută mai mult prin înfățișarea unor caractere decît prin comentarii. Uneori — ca în „Teoria și practica” — există o îmbinare armonioasă între narațiune și reprezentare. Definirea tipurilor însă primează. E o tendință evidentă de pe tot parcursul spectacolului, care atacă o serie întreagă de năravuri omenеști, de racle sociale (carierism, lipsă de răspundere, neglijență în muncă, impostură, demagogie, dispreț față de oameni), fixînd ca într-un insectar, exemplarele umane (mai bine zis inumane) cele mai reprezentative. Pe acest drum, Raikin ajunge la compoziții cu totul excepționale, antologice, ca în miniatura „Invidia”, unde, în construirea portretului psihologic al furiei neputințoase de parvenire, se ridică pe culmi gogoliene.

Desigur, nu toate textele servesc în aceeași măsură, nu toate miniaturile au aceeași eficiență. Unele (de pildă „În sănătatea femeilor”) contrastează flagrant cu calitatea celor mai bune momente. Asemenea texte dau un caracter oarecum neunitar compoziției spectacolului.

Noul turneu al Teatrului de Miniaturi ne-a mai rezervat — pe lîngă bucuria de a-l reîntîlni pe Arkadii Raikin — surpriza descoperirii unui interpret relativ recent angajat în minuscula trupă leningrădeană, Roman Karțev. Foarte talentat, înzestrat cu un umor sec de cea mai bună calitate, tînărul actor a reușit, mergînd pe aceeași linie a compoziției de caracter, să fixeze în mintea noastră un specimen de „responsabil cultural”, frate bun cu cel înfățișat de Raikin în „Bătrînețe frămîntată”.

Ne-am despărțit de astă dată de Arkadii Raikin cu satisfacția prilejuită de necruțarea polemică a celor mai bune apariții ale sale, păstrînd mai mult ca odinioară, alături de scîlpirea plină de inteligență și spirit a ochilor, nuanța de amarăciune a zîmbetului său față de tot ceea ce ultragiază încă umanitatea, conștiința clară că, dincolo de hohotul de ris, problemele sînt serioase și se cer atacate ca atare.

Traian Șelmaru